

Відгук
офіційного опонента про дисертацію
Швелідзе Лідії Дмитрівни
«Мовні засоби реалізації комунікативних стратегій у дискурсі соціальних
мереж (на матеріалі української та англійської мов)», поданої до захисту на
здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і
типологічне мовознавство
(Донецький національний університет імені Василя Стуса
Вінниця, 2021. 240 с.)

Однією з актуальних проблем дослідження новітньої лінгвістики, як вітчизняної, так і зарубіжної, є проблема комунікації у соціальних мережах, що в умовах стрімкого розвитку новітніх технологій набуває домінантного значення у бутті окремої людини і цілого соціуму. І хоча на сьогодні є вже чимало наукових праць, в яких розглянуто прагматичні, комунікативні, лінгвостильові аспекти мережевого спілкування, однак ще чимало питань потребують ґрунтовного вивчення. З огляду на те, що комунікативні культури соціальних мереж постійно трансформуються, глобалізуються, оновлюються, вельми важливими постають зіставні дослідження особливостей мовної особистості, мовленнєвої поведінки, мовної картини світу користувачів різних соціальних мереж. Отож, **актуальність** наукової розвідки Л. Д. Швелідзе, предмет дослідження якої – мовні засоби репрезентації комунікативних стратегій в українськомовному та англійськомовному мережевому дискурсі, не викликає жодних сумнівів.

Дисертацію зосереджено на зіставному аналізі мовленнєвої поведінки носіїв української та англійської мов у соціальних мережах, зокрема проаналізовано різні мовленнєві жанри мережевого дискурсу – дописи, твіти і коментарі двох тематичних груп – політики і культури.

У центрі уваги авторки перебували як дописи відомих публічних осіб України, Великобританії та США (президентів – В. Зеленського, П. Порошенка,

Дж. Байдена, Д. Трампа, Б. Клінтона, Б. Обама; діячів мистецтва та науки – О. Забужко, Л. Костенко, Л. Ніцой, С. Кінга, Дж. Роулінг, Б. Гейтса, С. Гокінга, І. Маска та ін.), так і пересічних користувачів, які переважно виступали з коментарями в соціальних мережах до дописів і твітів публічних осіб. Загалом проаналізовано 10000 текстових фрагментів, з-поміж яких в українській та англійській мовах розглянуто по 5000 одиниць: в українській мові – 810 дописів у мережі Facebook з 2100 коментарями, 560 твітів з 1200 коментарями у Twitter; в англійській мові – 690 дописів у мережі Facebook з 1900 коментарями, 940 твітів з 1800 коментарями у Twitter. Вважаємо обсяг описаного матеріалу та наведені в роботі, зокрема в додатках, кількісні показники, що унаочнили одержані зіставні результати, достатніми для аргументованих висновків.

Дослідження виконано в межах наукових тем кафедр Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського «Українська лінгвокультура й мовна особистість: концептуальний, лінгвометодичний, соціокультурний та функціональнопрагматичний виміри» та «Українська словесність у культурно-освітньому просторі» і кафедри українського та прикладного мовознавства Донецького національного університету імені Василя Стуса «Дослідження текстово-дискурсивних одиниць: теоретико-прикладні аспекти». Це підтверджує відповідність обраної теми загальній науковій проблематиці наукової установи, де виконано роботу, і засадничим українським дослідженням у царині зіставного і порівняльного мовознавства.

Результати роботи можуть бути використані під час підготовки лекційних курсів та викладання спецкурсів і спецсемінарів із зіставного та порівняльно-типологічного мовознавства, зокрема комунікативно зорієнтованих галузей сучасної лінгвістики – зіставної дискурсології, лінгвопрагматики та комунікативної лінгвістики у закладах вищої освіти.

Дисертацію логічно і чітко структуровано: вона містить анотацію, зміст, перелік умовних скорочень, вступ, три розділи, висновки до кожного із розділів і загальні висновки, список літератури і список використаних джерел, додатки.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження комунікативних стратегій в українськомовному та англійськомовному дискурсі соцмереж» обґрунтовано засадничі поняття дослідження – комунікативна стратегія і комунікативна тактика, визначено основні методи і прийоми аналізу та окреслено специфіку мережевого дискурсу, представленого в дописах, твітах і коментарях двох соцмереж – Facebook і Twitter.

Л. Д. Швелідзе подає огляд дефініцій комунікативної стратегії і тактики та, спираючись на них, формулює робочі визначення, релевантні для роботи. Методологічна частина теоретичного розділу, на нашу думку, подекуди перевантажена загальною інформацією, що стосується тенденцій розвитку сучасного мовознавства і характеристик новітніх наукових парадигм.

Зауважимо також і те, що авторка, окреслюючи різні методи аналізу (лінгвопрагматичний, дискурсивний лінгвостилістичний, компонентний і квантитативний аналіз), характеризує лише зіставний метод аналізу як актуальний для дослідження. Водночас зазначимо, що запропонований у роботі зіставний аналіз мовленнєвої поведінки носіїв української та англійської мови в соцмережах Facebook і Twitter відзначається ґрунтовністю та аргументованістю. Також переконливо увиразнено місце дискурсу соцмереж з-поміж інших дискурсивних типів і з'ясовано специфіку інституційного та персонального спілкування у мережевому просторі.

Другий розділ роботи «Кооперативні стратегії спілкування українськомовних та англійськомовних користувачів соцмереж» зосереджено на аналізі кооперації як домінантного типу мовленнєвої взаємодії в соціальних мережах та представлено авторську типологію кооперативних стратегій спілкування.

Лідія Дмитрівна Швелідзе описує максими кооперативного спілкування Г. П. Грайса, ілюструючи їх конкретними прикладами взаємодії користувачів соцмереж. Також ідеться про принцип ввічливості Дж. Ліча як доповнення принципу кооперації, однак максими ввічливості в соцмережах не проілюстровано.

Відзначимо репрезентацію типології комунікативних стратегій (с. 77) та ґрунтовний аналіз кооперативних стратегій, з-поміж яких схарактеризовано стратегії аргументації, інформативності, самопрезентації, спонукання.

Найбільше уваги приділено аргументативній стратегії, яка, як засвідчує проведене зіставне дослідження, становить серед кооперативних майже 30% та реалізована в мережевому дискурсі за допомогою тактик авторитетності, діалогічності, суб'єктивності та солідаризації.

Стратегія інформативності визначена як домінантна в українськомовному мережевому дискурсі порівняно з англійськомовним та схарактеризована через описову, констатувальну й фактографічну тактики. Стратегія самопрезентації представлена тактиками самооцінювання, гіперболізації та ідеалізації, тобто передбачає наявність позитивно оцінних лексем і висловлювань аксіологічної семантики. Стратегія спонукання ґрунтується на актуалізації граматичних засобів реалізації інтенції мовця та охоплює тактики наказу, прохання та рекомендації. Стратегія ритуальності певною мірою контрастує з визначеними кооперативними стратегіями, оскільки, на нашу думку, переважно корелює не з принципом кооперації Г. П. Грайса, а з принципом ввічливості Дж. Ліча. Стратегія ритуальності продемонстрована як за допомогою конкретних тактик спілкування – привітання, подяки і співчуття, – так і відповідних мовленнєвих жанрів.

У третьому розділі «Конфліктні стратегії спілкування українськомовних та англійськомовних користувачів соцмереж» схарактеризовано основні типи конфліктних стратегій і тактик взаємодії.

Л. Д. Швелідзе подає робочу дефініцію поняття комунікативного конфлікту (с. 134) і зосереджує увагу на відмінностях у конфліктній взаємодії носіїв української та англійської мов у соцмережах. Зважаючи на це, відзначимо запропоновану типологію конфліктів: розмежовано конструктивний і деструктивний конфлікти, а також конфлікти «першої ланки» і «другої ланки».

Здійснивши ретельний аналіз, дисертантка зауважує домінування конструктивних конфліктів в англійськомовному мережевому дискурсі, вказує на наявність деструктивних конфліктів переважно у спілкування культурних діячів,

а не політиків (як могло б бути спрогнозовано з огляду на особливості політичної комунікації).

Впровадження понять «конфлікт першої ланки» і «конфлікт другої ланки» у дисертації стосується спілкування між автором основного допису або твіту з коментаторами або коментарів між собою в межах заявленої теми і характеризує специфіку саме дискурсу соціальних мереж.

Серед конфліктних стратегій виокремлено три стратегії – дискредитації, незгоди і тролінгу. У межах перших двох схарактеризовано відповідні тактики, а щодо стратегії дискредитації визначено поняття вербальної агресії. Заслуговує на схвалення ґрунтовний зіставний аналіз лексичних, граматичних та графічних засобів вираження вербальної агресії в мережевому спілкуванні українськомовних та англійськомовних користувачів.

Як прикметну ознаку саме мережевого дискурсу Лідія Дмитрівна Швелідзе виокремлює комунікативну стратегію тролінгу. Однак аналіз цієї стратегії є, на нашу думку, недостатньо повним і становить перспективи подальших досліджень.

Висновки дисертації є ґрунтовними і переконливими, вони віддзеркалюють основні результати та відповідають поставленим завданням.

З огляду на вищесказане зазначимо, що дисертація Л. Д. Швелідзе є оригінальним і самостійним дослідженням комунікативних стратегій і тактик, реалізованих носіями української та англійської мов у дискурсі соціальних мереж.

Окремі положення роботи викликають певні *міркування та зауваження*.

1. Дещо некоректним видається формулювання 6 завдання дослідження: «проаналізувати і порівняти мовні засоби вираження вербальної агресії в мережевому спілкуванні українськомовних та англійськомовних користувачів» (с.17). Адже назва дисертації і мета роботи передбачають здійснення зіставного і порівняльно-типологічного аналізу мовних засобів реалізації різних (не лише однієї) комунікативних стратегій.

2. У загальних висновках не відзеркалено особливості мовних засобів

реалізації кооперативної стратегії спілкування українськомовних та англійськомовних користувачів популярних соціальних мереж, хоча у другому розділі дисертації деякі мовні засоби увиразнено.

3. Характеризуючи принцип кооперації Г. П. Грайса, авторка дисертації порівнює його з принципом ввічливості Дж. Ліча, проте в останньому випадку не наводить ілюстративного матеріалу. Бажано було б продемонструвати особливості реалізації принципу ввічливості через конкретні комунікативні стратегії користувачів соцмереж в українській та англійській мовах.

4. У дисертації представлено розмежування комунікативних конфліктів на конфлікти «першої ланки» і конфлікти «другої ланки». Потребує певних уточнень як запропонована термінологія, так і критерії виокремлення цих типів конфліктів з огляду на відсутність подібної класифікації в науковій літературі.

5. Варто було б проаналізувати і розкрити специфіку мовної гри як важливого засобу реалізації комунікативних стратегій у дискурсі соцмереж.

6. Подекуди в дисертації трапляються технічні недогляди, одруківки, пунктуаційні помилки, стильові невідповідності (с.2, 69, 70, 73, 74, 75, 80, 94, 99, 100, 103, 178), повтори прикладів (с.125, 126).

Висловлені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від дисертації і не стосуються основної сутності актуальної за задумом і глибокої та всебічної за способом виконання роботи.

За темою дисертаційного дослідження надруковано 13 наукових публікацій, з-поміж яких 5 статей – у фахових виданнях України, 1 – у науковому збірнику Угорщини, що відповідає чинним вимогам і є достатнім для оприлюднення результатів дослідження. Результати роботи представлено в доповідях на 13 наукових семінарах і конференціях. Автореферат віддзеркалює основні положення дисертації.

Вважаємо, що дисертація Л. Д. Швелідзе «Мовні засоби реалізації комунікативних стратегій у дискурсі соціальних мереж (на матеріалі української та англійської мов)» відповідає пунктам 9–13 «Порядку присудження наукових ступенів», затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня

2013 № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 16 серпня 2016 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р. та 567 від 27 липня 2016 р.), а її авторка Лідія Дмитрівна Швелідзе цілком заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри літературознавства

Національного університету

«Києво-Могилянська академія»

А. В. Ожоган

